

- Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti geografiya tabiiy resurslar fakulteti 1-b geografiya mutaxassisligi talabasi Matyoqubov Sardorning Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanidan mustaqil ishisi

---

MAVZU: XVI-XVIII asrlarda
geografik nazariyalarning tug'ilishi

Reja:

- 1.XVI-XVIII asrlarda amalga oshirilgan geografik tadqiqotlar.
- 2.Ushbu davrda geografiya fani rivojiga hissa qo'shgan olimlar.
- 3.Rus geograf olimlarining ilmiy ishlari

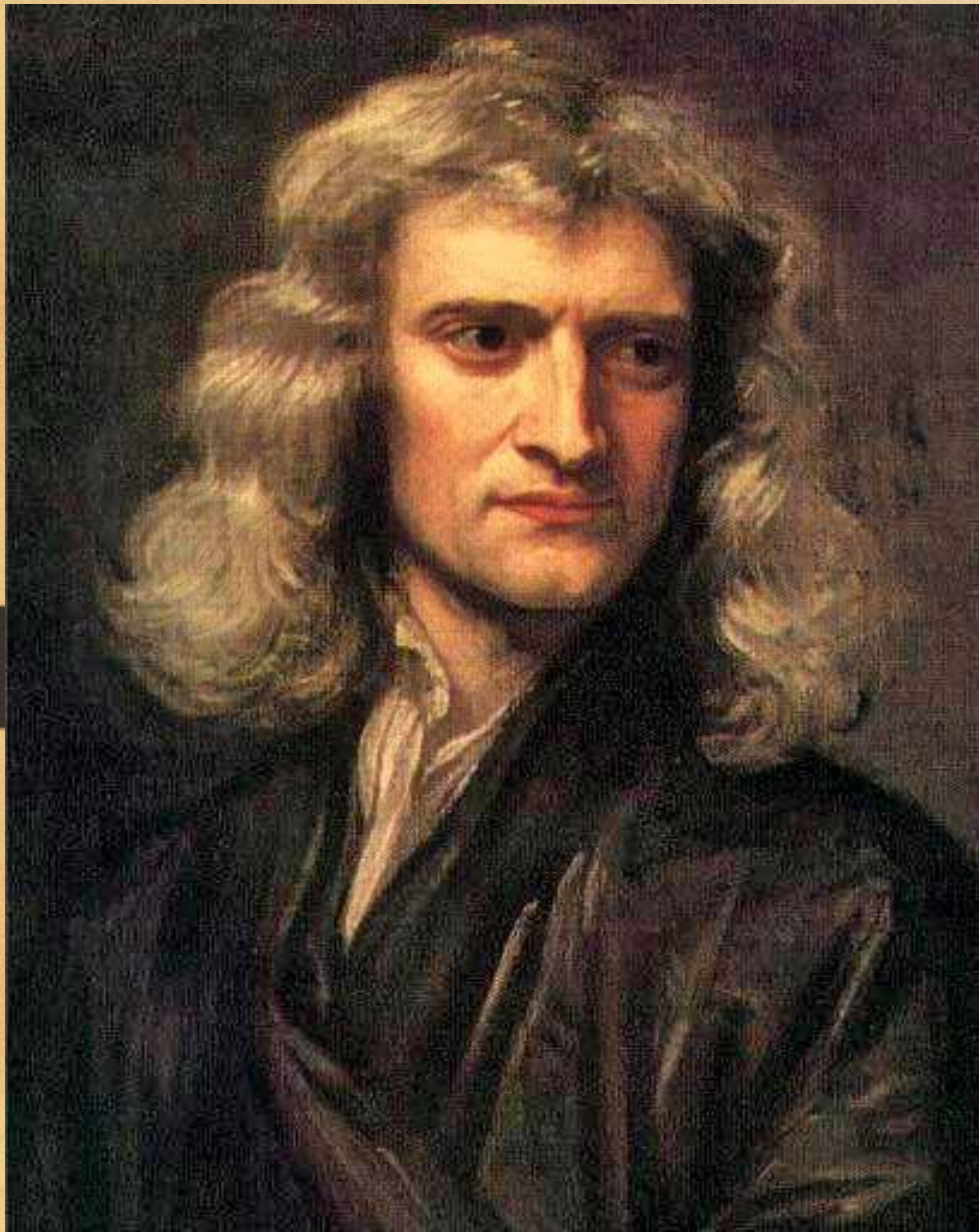
XVI asr va XVII asrning birinchi yarmida texnika taraqqiyoti sanoatning rivojlanishiga, transport va savdo aloqalariga kuchli taʼsir qildi. XVII asr o'rtalaridan boshlab Yevropada fabrika va zavodlarning ishlab chiqarishda bosh sohaga aylanishi, Angliyaning jahon iqtisodiyotida muhim o'rin tutishi milliy xo'jalik tizimlarining baynalmilallashuvi va geografik mehnat taqsimotining chuqurlashuvi, ishlab chiqarishni oqilona joylashtirish nazariyalarini yuzaga keltirdi

- Bunga nemis mulkdori I.Tyunnening ishlab chiqarishni joylashtirish to'g'risidagi "Tyunenning halqalari" dem nomlangan nazariyasini, Veberning "Sanoat shtandorti", Kristallerning aholiga xizmat ko'rsatish sohalarini hududiy tashkil qilish bo'yicha, A.Lyoshning qishloq xo'jaligining areal, maydon sifatida, sanoatning esa nuqtasimon hududiy tashkil etish xususiyatlarini asoslab bergani to'g'risidagi nazariyalarni misol qilish mumkin

XVII asr o'rtalaridan XIX asr o'rtalariga qadar bo'lgan bosqichda Yevropada “sanoat inqilobi” davri bo'lib, manufaktura (qo'l bilan ishlab chiqarish) bosqichidan fabrika-zavod ishlab chiqarish bosqichiga o'tayotganligi bilan xarakterlanadi. Yevropa mamlakatlarida industrlashtirish, sanoatning moddiy ishlab chiqarishning bosh sohasiga aylanishi jarayoni boshlandi. Bug'mashinasining ixtiro qilinishi esa sanoat va transportda inqilobiy o'zgarishlarga sabab bo'ldi.

- 1785-yilda Kartrayt to'quv stanogini kashf etdi va bu, o'z navbatida, Angliyaning mustamlakalaridan paxta olib kelishni kuchaytirdi. Angliyada po'lat eritish 1870-yilga nisbatan yuz barobar oshdi. 1784-yilda Uatt bug' bilan ishlaydigan mashinani (Rossiyada 1764-yilda Polzunov) ixtiro etdi, 1803-yilda birinchi paroxod qurildi, 1825-yilda birinchi parovoz ishga tushdi.

Gollandiyalik geograf Bernxard Varenius (1622-1650) va buyuk fizik Isaak Nyuton (1642-1727) geografiya faniga salmoqli hissa qo'shgan olimlardan hisoblanadi. B.Varenius mashhur —Umumiy geografiyal darsligini yozgan. I.Nyuton shu darslik bo'yicha ma'ruzalar o'qigan va ikki marotaba qayta nashr (1672 va 1681-yy.) ettirgan. Rus tiliga 1718-yilda Pyotr I buyrug'iga binoan tarjima qilingan. Kitob 3 jild va 40 bobdan iborat bo'lib, Yer yuzasining qonuniyatlari, Yerning qattiq, suv va havo qobig'ini tavsiflaydi. U Yer yuzida uchta – issiq (torrida), sovuq (frigida) va mo'tadil (temperata) zonani ajratadi.

- Nemis faylasufi va geografi Immanuel Kant (1724-1804) o'zining mashhur kosmogonik konsepsiyasini yaratdi. U Kenigsburg universitetida 40 yil davomida geografiya professori hisoblangan. Kant geografiyasida tabiat komponentlari haqida ma'lumot beriladi. Uningcha, odamzod tabiat sirlarini qanday bo'lsa shundayligicha to'liq bilishga qodir emas..Uning shunday so'zlari bor: —Siz menga faqat materiyani bering, men undan Sizga butun dunyoni yaratib beraman

- Buyuk nemis geograflaridan yana biri Aleksandr Gumboltdir (1769-1859). Unga quruqlik Magellan deb nisbat berishgan. U Janubiy, Markaziy va Shimoliy Amerika, Yevropa, Rossiya, O'rta Osiyo (Turkiston), Oltoy o'lkalarida bo'lgan. Botanik Bonplan bilan birgalikda 6000 xil o'simlik turidan gerbariy to'plagan. Hozirgi biogeografiya, geomorfologiya, iqlimshunoslik, gidrogeologiya kabi fanlarga oid qiziqarli ma'lumotlarni bevosita dalada to'plab, tahlil qildi, umumgeografik xulosalar yaratdi

- Ruslarning dunyo aylanasi bo'ylab qilgan sayohatini I.F.Kruzenshtern va .F.Lisyanskiy ekspeditsiyasi (1803-1806-y.) boshlab berdi.

Rus dengizchi sayyohlaridan O.E.Kotsebu, F.P.Litke, O.S.Makarov, N.N.Mikluxo-Maklay, I.M.Simyonov va boshqalar okean va undagi orollarni o'rgangan. 1845-yilda birinchi bor Rus geografiya jamiyati ta'asis etildi.

- Rossiyada geografiyaning ravnaq topishiga V.N.Tatishyev (1686-1750) bilan M.V.Lomonosov ham (1711-1765) munosib hissa qo'shdilar. Tatishyev rahbarligida Sibir va Rossiyaning geografiyasiga tegishli —Katta chizma kitobill (1745-y.) nashr etildi

- Nyuton dunyoni ilohiy kuch yaratgan deb hisoblagan bo'lsa, Lomonosov tabiat qonunlari asosida barpo bo'lgan deb ta'kidlaydi. Lomonosov taklifi bilan Rossiyaning turli qismlariga tegishli atlaslar tuzildi. Uning loyihasiga binoan 1755-yilda birinchi rus universiteti – Moskva Universiteti tashkil topdi

---

Diqqatingiz uchun raxmat!!!